

"Els aparells els creen i ells s'ajunten"

Jorge Semprún (Madrid, 1923), escriptor i guionista cinematogràfic. Acaba de publicar Federico Sánchez se despide de ustedes, un retorn literari als seus dies de ministre de Cultura amb la ploma freda i ferma. Federico Sánchez, que va viure la clandestinitat des de l'obediència metàl·lica al PCE, i Jorge Semprún, que va freqüentar les altes esferes del poder com a independent, es fonen definitivament.

Al llarg de la seua vida ha hagut d'ocultar-se amb molt distintes personalitats. El problema de la identitat personal, com el viu? L'ha resolt?

—No sé si l'he resolt. Però la forma de resoldre'l és acceptar la pluralitat d'identitat, i buscar aquesta identitat en coses que estan més enllà de la documentació, més enllà inclús de l'idioma. I queda això: una sèrie d'idees, de valors, una memòria. A pesar que ja no hi ha la clandestinitat, continue totalment dividit entre la vida a París i la vida a Espanya, escrivint en francès i escrivint en espanyol.

—Des del punt de vista nacional i lingüístic, com ho ha resolt?

—Ho he resolt sabent que no es pot resoldre. Sempre escriuré en un idioma i en l'altre. En *Federico Sánchez se despide de ustedes* és la primera volta que faig jo mateix les dues versions, perquè, en general, la major part dels llibres els he escrit en francès.

—El primer impuls, en quina llengua va ser?

La primera cosa que vaig voler escriure en tornar del camp de concentració de Buchenwald va ser un relat sobre l'experiència del camp. Però no volia fer un testimoni en el sentit d'una pura crònica, sinó una cosa més elaborada. Sé perfectament que per altres la història ha estat diferent i han recobrat la possibilitat de continuar vivint, a pesar de la memòria de la mort del camp de concentració, escrivint. Per exemple, Primo Levi. Bé, jo vaig començar a escriure això en francès, en l'any 45. I molt poc temps després, em vaig adonar que era impossible. Viure en la memòria o en la reconstrucció sistemàtica d'aquesta memòria de la mort, era condemnar-me al suïcidi. I vaig elegir deixar d'escriure i tornar a la vida. L'ambició de ser escriptor, que la tenia des de la infància, la vaig haver d'apartar. En part, vaig substituir l'escriptura per la política. La política és sempre cap al futur. Sobretot la política comunista, que pretén transformar la societat, i viu de la il·lusió del futur. I viui il·lusòriament del futur, encara que això ho he vist després. Hi ha una coincidència molt cronològica, sentimental i ideològica molt forta en mi en la idea de l'abandó de l'escriptura i la decisió —vocació no n'he tingut mai— de fer política. Moltíssims anys després, quasi una generació, estant en aquella casa clandestina de Madrid, escric aquest llibre. Per què? Perquè el

company del partit que s'ocupa d'aquesta casa havia estat a Mauthausen, un altre camp molt dur a Àustria. I en un moment que no puc eixir al carrer perquè hi ha una sèrie de detencions, escric el llibre. De sobte, viure la memòria de la mort m'és fàcil. I l'escric en francès, perquè en aquella època escrivia en francès. I després, he continuat escrivint en francès perquè la censura prohibia tots els llibres que jo escrivia. Per a què escriure en castellà, si no puc publicar a Espanya?

—Semprún, Federico Sánchez se despide de ustedes és un llibre de comptes pendents?

—No, jo he volgut fer un llibre molt literari. Comprenc perfectament bé, encara que a voltes em fatigue un poc que totes les preguntes que se'm fan giren entorn de Guerra sí, Guerra no, renovació sí, renovació no... que existeix aquesta dimensió del llibre. Ara: si jo haguera volgut fer un llibre polític, no hauria fet aquest llibre. Hauria fet un estudi, un pamflet, una crònica o un assaig, segons l'humor i les possibilitats, directament polític sobre com, en els tres anys de ministeri, he viscut i observat l'estat concret del projecte socialdemòcrata, el seu fracàs, les seues parts d'èxit, les relacions, els grups, les ideologies. Però he elegit una forma molt més literària, en el sentit de reconstruir moments, instantànies, i a través d'això he reconstruït també la memòria de la meua vida a Madrid, una part de la memòria de la meua vida en la clandestinitat... Però no amb l'ànim de l'ajust de comptes. En part, per això el vaig escriure primer en francès, per a protegir-me de l'ajust de comptes i la xafarderia, perquè en francès no m'eixia cap xafardeig de Rosa Conde.

—El fet que el llibre interesse més per les observacions que vostè fa d'Alfonso Guerra indica que se li ha escapat de les mans?

—Crec que no. Semblarà pretensions, però sí el llibre s'haguera pres com un ajust de comptes i només pel tall polític que té, es vendria més encara. Hi hauria una polèmica, algun guerrista contestaria, hi hauria escàndol... Però no. El que m'arriba a mi és molt menys polític del que sembla. És molt més existencial, la vivència, la memòria.

—Vostè es considera una víctima d'Alfonso Guerra?

—Noo, de ningú. Vaig arribar a fer un tre-

ball, vaig descobrir una persona que no conecia i em va semblar nefasta, però interessant com a personatge literari, novel·lesc, com a retrat. Estic molt content d'haver eixit del Govern, encara que no hauria pensat mai que eixiria així. Per a un escriptor, tres anys en un govern és una experiència suficientment àmplia i llarga per tornar a escriure.

—*Ha dit que ha abordat Guerra des del punt de vista literari, no polític. No obstant, veu alguna virtut política al personatge?*

—Quan faig un esforç per intentar comprendre per què ha fet —i continua, en part— aquest paper Guerra, i m'estranya perquè és un home vanitos, cursi, no culte sinó culterà, m'explique la importància que ha tingut en la política espanyola. Hi ha hagut un tàndem innegable entre Guerra i Felipe González. Junts han reconstruït el partit des de l'any 74, l'han desenvolupat, hi han reunificat totes les famílies socialistes... Això és una experiència comuna i explica moltes coses. Però també hi ha una altra experiència internacional. Inclús els més durs homes d'aparell han tingut sempre seguidors fidels, entusiastes i devots. No faré comparacions que serien enutjoses, perquè no es pot comparar els dirigents dels partits de l'Est de l'època staliniana amb Guerra, però Stalin va ser adorat i estimat. Posant les coses en el seu punt, les passions que encarna la figura d'home d'aparell, temor, respecte, por, amor..., es mesclen i projecten cap al dirigent. I es projecten cap a Guerra d'una forma diferent que cap a González, perquè el paper de l'un i de l'altre és diferent. Tot això no m'estranya. El que m'estranya és que hi haja un cercle de dirigents que accepten que jugue aquest paper quan se sap que és un home de molt poca caiguda intel·lectual i imaginació. Suppose que és un bon organitzador, perquè alguna cosa deu tenir, un bon manipulador d'instruments, d'aparells i de psicologia.

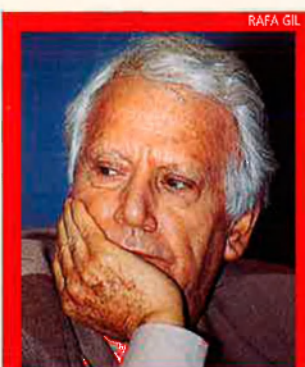
—*Vostè ha parlat alguna volta en privat amb González de Guerra?*

—Mil voltes. Des del començament.

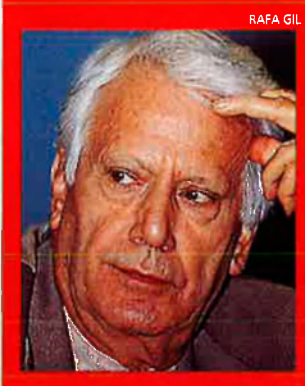
—*L'actitud de González, quina era? Defugir o afrontar el problema?*

—En un primer moment, defugir amb ironia. En un segon moment, no defugir però sí d'intentar minimitzar la divergència que puga haver-hi entre ells. I en un últim moment de les converses, la seua actitud era de dir sí, que era veritat que en algunes qüestions importants ell i Guerra sempre havien tingut posicions diferents, però que Guerra acabava sent lleial. Jo li vaig corregir el qualificatiu: lleial, no; disciplinat. Després de la meua cixida l'enfrontament ha anat creixent. No sé a quins graus ha arribat en el terreny personal, però és evident que les diferències ara són més clares que quan jo era al Govern. En aquell moment el model bicèfal no estava esgotat.

—*Al llibre, d'alguna manera, vostè recrimina*

“En un consell de ministres no s'ha dit mai res al respecte del cas Juan Guerra, ni en el terreny del comentari episòdic. Tal era la por que emanava el vice-president Alfonso Guerra.”

a González no haver atallat abans la degradació del partit.

—Critique, més que recrimine, la conducta política de González per haver tardat a reaccionar i imposar la seua gent als primers símptomes. Qualsevol que fóra el desenllaç judicial del cas Juan Guerra (absolució, liquidació, carpetada jurídica...), hi havia un conjunt de factors que permetien prendre-ho com a símbol d'una situació. Si ho haguera fet abans, hauria estat interessant per a la societat prendre el senyal d'aquesta intervenció. De fet, se li pot recriminar haver tingut poca sensibilitat per a veure la importància que tindria en aquesta societat la corrupció i el finançament il·lícit, per no haver ficat la mà abans.

—*Quins comentaris suscitava el cas Juan Guerra en els consells de ministres?*

—En un consell de ministres no s'ha dit mai res sobre el tema, ni en el terreny del comentari episòdic. Tal era la por que emanava Alfonso Guerra.

—*Creu que el PSOE està en metàstasi?*

—És difícil donar-ne una opinió. Hi ha dies en què crec que sí, que és un decliu, la fi d'un període. I hi ha dies que algun símptoma et fa creure que és possible encara una recuperació, una renovació. En tot cas, els símptomes d'esgotament són, en general, més impressionants i impactants que els signes de renovació. Són postures al final d'un cicle en què hi ha crisis de moltes coses, però també una crisi del sistema de direcció i funcionament del partit.

—*Santiago Carrillo, l'home que va expulsar Semprún del PCE per revisionista, ha acabat orbitant el PSOE i reivindicant Alfonso Guerra. Imagine que no el sorprèn.*

—En absolut. Si això no haguera estat així, jo hauria inventat un guió cinematogràfic amb aquest encontre i aquesta presentació del llibre de Santiago per Guerra, i aquesta frase de Carrillo dient que Guerra pot ser l'home. Els aparells els crien i ells s'ajunten. Són totalment diferents, per edat, saber i govern, però totalment idèntics, perquè són homes d'aparell i de partit. Els dos són extraordinàriament egotistes, cosa que possiblement reflecteix problemes infantils, desajusts psicològics que es compensen amb això. Les memòries de Carrillo són les desmemòries de Carrillo, o la reconstrucció perversa d'una falsa memòria, on ell és, tot el temps, el centre dels esdeveniments. Tot el que ha passat és en funció de les seues idees, de les seues decisions, cosa que deu ser certa en el partit però no en la història d'Espanya i del món, com ell pretén. És un home que s'ha equivocat tota la vida, com ens hem equivocat molts, però sense relació amb l'autocrítica. Per tant, no m'estranya en absolut. És perfecte que aquest vell socialdemòcrata, que va traïr el PSOE per a endur-se totes les Joventuts Socialistes, ara torne. És perfecte. Són maniobres

d'aparell. Que aquest home, amb l'edat que té, encara pense que pot jugar un paper i que s'esforce per eixir en les fotos és una cosa que m'impresiona per la longevitat de la seua ambició fracassada.

—*Semprún, ser nét d'Antoni Maura li ha suposat perdre la presumpció d'innocència alguna volta?*

—És una cosa que ha tingut un paper en la meua vida, perquè ha estat utilitzat des de la dreta a l'esquerra, de formes molt diferents. A voltes com a elogi, com un valor afegit, i altres com una rêmora, un càrrega, un llast. Personalment no m'ha influït massa. M'ha donat una sèrie de records personals i prou.

—*No parla molt del seu avi al llibre. El va arribar a conèixer?*

—Sí, ell va morir quan jo tenia dos anys, però només el vaig veure un parell de voltes. El meu primer record infantil és una visita a casa del meu avi al carrer de la Lealtad, avui d'Antonio Maura, a Madrid, on tenia un hotelet. Avui s'hi ha construït un edifici de pisos. Recorde molt bé ma mare portant-nos a mi i als meus germans a veure'l, advertint-nos que no armàrem rebombori perquè estava malalt. Ho recorde perfectament. Després, durant un llarg període de la meua vida, he arribat a la conclusió que era un record fals, una reconstrucció. L'avi va morir el 1925 i jo havia nascut el 1923, per tant no pots tenir un record amb tanta claredat. Devia ser fruit dels relats de la mare, reconstruït per mi. Molts anys més tard, sent jo ministre, vaig anar a dinar amb el meu cosí, que és l'actual duc de Maura. Vaig anar a sa casa, que és un dels pisos construïts sobre l'hotelet del meu avi, i em va dir que hi havia, a la planta baixa, una fundació amb el nom de l'avi, on havien conservat la distribució exacta de les seues dependències. Després de dinar vam baixar, i quan entrem dic que em deixen, que entre jo sol. Arribe al despatx del meu avi, el mire i exclame: on és la manta escocesa? I em diu el meu cosí que l'havien tirat feia sis mesos perquè estava arnada. O siga que el record era autèntic i no reconstruït. Després, en el terreny polític, he llegit moltes coses sobre Maura i el maurisme, sobre el seu paper en el pensament reaccionari espanyol, sobre el reformisme des de dalt... Però ho he fet sense cap càrrega sentimental.

—*El seu avi va saber atraure's Cambó amb el seu "projecte nacional", operació que va provocar el trencament del nacionalisme polític català, i en canvi a vostè Alfonso Guerra el*

—**Després de tot, on és vostè políticament?**
—**Continue estant en l'esquerra. Ja sé que és fàcil dir això i que és més difícil demostrar-ho. Hi ha una sèrie de valors fonamentals, morals i socials, que per mi no han canviat. Els sent avui com quan tenia 18 anys i vaig ingressar al PCE. Són coses quasi físiques: et subleva això i t'agrada allò. Per a mi, la divisió entre dreta i esquerra, està en funció del tipus de coses que et subleven o t'emocionen. El que s'ha transformat radicalment són les formes i les estratègies per a dur a terme els projectes. L'experiència del segle XX demostra que el camí de la violència no és l'adequat.**
—**El va temptar ser Netxàiev?**
—**No. Odie la desviació militarista de la política. La política és diàleg. El llenguatge de les armes és tot el contrari de les armes del llenguatge.**

va acusar de baixar-se els pantalons davant els catalans. Es, com a mínim, curios.

—Sí, va ser amb motiu del llegat de Dalí. En tot cas, considere que el de les autonomies, de les identitats o entitats nacionals a Espanya, és un problema de segles que va començar a resoldre's amb la primera democràcia, amb la República. Un dels encerts històrics més importants d'aquesta nova democràcia és haver constituït l'estat de les autonomies. No hi haurà una consolidació definitiva, ni possibilitat de relançar allò que per a uns és el nou impuls democràtic i que per a altres, des de la perspectiva nacionalista, és el tomb autòndic, més que quan funciona en tots els aspectes l'estat de les autonomies. Des del Ministeri de Cultura es van fer algunes coses que tenien un valor simbòlic, perquè no disposava de grans pressupostos ni grans decisions, però per mi va ser molt important començar i establir una pauta de relacions de nou tipus, en la tradició democràtica espanyola. Va ser Azana qui va dir que sense llibertat de Catalunya no pot haver-hi llibertat d'Espanya. És evident que no és fàcil. Com és lògic, i es pot comprendre encara que siga irritant i odiós, hi ha formes extremistes de separatisme terrorista, i altres formes còmicament irritants d'afirmació. Hi ha un moment que l'afirmació nacional restringeix i tanca. De tant afirmar els propis valors culturals, un s'oblida que viu en un món més ampli. A voltes, sense que haja de ser veritat, puc tenir la impressió que Barcelona era una ciutat més oberta a Europa en els últims anys del franquisme i primers de la democràcia que avui. I ho entenc, perquè tot i amb les seues exageracions la necessitat d'autoafirmació és lògica i, segons com, positiva. Jo era conscient que calia establir un diàleg. Vaig anar a Barcelona a resoldre un vell contenciós que hi ha amb el Govern central per les inversions, perquè s'orienten més a Madrid. Cosa que també té la seua lògica i que, com moltes voltes he dit al president Pujol, si ell governara a Madrid també faria igual. La història d'Espanya ha fet que a Madrid es concentren una sèrie de coses que s'han de mantenir i no es poden dilapidar: el Museu del Prado està a Madrid, i no es pot repartir entre 17 comunitats autònomes. Però és evident que hi havia grans desequilibris que calia començar a corregir. És una de les coses que més content estic d'haver fet, encara que només siga sobre un terreny simbòlic.

Miquel Alberola